

Hekimlik yemini içeriği: Evrensel bir metin var mı? Yemin yasal zorunluluk mu?

Prof. Dr. Recep Öztürk

1962 yılında Rize İkizdere'de doğdu. Tulumpınar Köyü Mehmet Akif İlkokulu, İkizdere Ortaokulu, Rize Lisesi ve İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden 1984 yılında mezun oldu. Enfeksiyon hastalıkları ve klinik mikrobiyoloji uzmanlığını İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde yaptı. 1994'te doçent, 2000'de profesör oldu. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Öğretim Üyeliğinden 2016'da emekli oldu. 2009-2013'te Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Üyeliği, 2011-2015'te Tıpta Uzmanlık Kurulu (TUK) üyeliği ve başkan vekilliği yapmıştır. Sağlık Bakanlığı Ulusal Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kurulu, Bağışıklama Danışma Kurulu, Grip Bilim Kurulu ve Koronavirüs Bilim Kurulu üyesidir. Öncelikli uğraş alanları, hastane enfeksiyonları, enfeksiyöz ishaller, enfeksiyon hastalıkları laboratuvar tanısı ile yükseköğretimde kalite ve akreditasyondur. Dr. Öztürk, hâlen İstanbul Medipol Üniversitesi Rektör Yardımcısı, Üniversite Kalite Koordinatörü, Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı Başkanidir.

Meslek yemini, bir mesleğin etik kurallarını, değerlerini ve sorumluluklarını benimseyip bu kurallara bağlı kalma taahhüdünde bulunan kişiler tarafından edilen yemindir. Meslek mensupları, mesleklerini icra ederken belirli standartlara, ahlaki kurallara ve mesleki ilkelerine uyma sözü verirler. Bu yemin, her meslek grubunun kendine has değerleri, sorumlulukları ve etik standartları çerçevesinde şekillenir. Meslek yeminleri, meslek mensuplarının topluma karşı taşıdıkları sorumlulukların ve mesleki değerlerin hatırlatılması ve pekiştirilmesi amacı taşır.

Günümüzde değişik meslekler (tıp, eczacılık, avukatlık, öğretmenlik, mimarlık, mühendislik vd.) için yeminler mevcuttur. Meslek yeminlerinden bilinen en eski örnek tıp alanındadır. Bu yemin, tarihçiler arasında kesin bir görüş birliği olmamasına rağmen, M.Ö. 5.- 4. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı hekim Hipokrat'a atfedilen ve tıpta etik standartları vurgulayan Hipokrat Yemini'dir. Hipokrat Yemininin aslında Hipokrat'tan bir nesil önce yaşamış olan Samoslu Pisagor'un takipçilerinin

eseri olabileceği görüşünde olanlar da vardır. Bu yemin metni, günümüzde de tıp etiğinin temelini oluşturur ve hekimlerin hastalarına zarar vermemeye, hastalara fayda sağlamaya, mesleki sırları korumaya, kötü niyetli olmamaya, eğitimcilere saygıya ve mesleğin onurunu yüceltmeye söz verilmesini içerir.

Orijinal Hipokrat Yemininin geçmişi 2 bin 400 yıl öncesine dayanmaktadır. Hipokrat Yemini yazılışından sonraki ilk bin 500 yıl boyunca fazla bahse konu olmamıştır. Süreçte yemin girişindeki tanrı ve tanrıçalar ifadesi başta olmak üzere değişime uğrayan Hipokrat hekimlik yemininin tıp fakültelerinde 500 yıllık bir geçmişi vardır. Yeminin Yunanistan dışında kaydedilen ilk kullanımı 1508'de Almanya'daki Wittenberg Üniversitesinde olmuştur. On sekizinci yüzyılda yemin ilk olarak İngilizceye çevrilmiş ve hem Avrupa hem de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tıp okullarının mezuniyet törenlerinde çeşitli şekilleri kullanılmıştır.

Zamanla deontoloji ve tıp etiğinin gelişimiyle birlikte Hipokrat Yemini değişimlere uğramıştır. Almanya'daki Nazi rejimi sırasında işlenen tıbbi suçlara

cevap olarak 1948'de Dünya Tabipler Birliği (World Medical Association - WMA) tarafından hazırlanan ve sonrasında güncellenen (1968, 1983, 1994, 2005, 2006, 2017) Cenevre Bildirgesi (Deklarasyonu) ve Tufts Üniversitesi Tıp Fakültesi akademik dekanı Louis Lasagna tarafından 1964'te yazılan yemin (tıp sanatını, samimiyeti/içtenliği, sempatiyi, anlayışı, tedaviden ziyade koruyucu önlemler almayı ve hastalığın kişinin ailesi ve ekonomik istikrarı üzerindeki etkisi konusunda sorumluluk almayı kapsar) kullanılan diğer tıp yeminleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında, bazı tıp fakülteleri kendi yeminlerini hazırlamış, zaman zaman öğrenci topluluğunun kendi metnini düzenlemesine izin verilmiştir; hatta her öğrenciye kendi yemininin yazdırıldığı (kişisel yemin) örnekler mevcuttur.

Yeminin toplumsal ve yasal sorumluluklar, araştırma etiği ve iş birliğine dayalı hasta bakım modellerinde hesap verebilirlik gibi tıp pratiğinde önem verilen pek çok yeni ideali taşıması gereği, kapsamında Hipokrat Yeminini temel alan metinler geliştirilip güncellenmeye devam edilmiştir. Ayrıca fakültelerin kendi misyonlarının da

yemine yansıtılması isteği söz konusu değişimlere kaynaklık etmiştir. Eleştirilere ve değişikliklere rağmen yemin, tıp çalışanları için sembolik ve yol gösterici bir belge olmaya devam etmekte, sağlık hizmetlerinde etik davranışın kalıcı önemini vurgulamakta ve hâlâ tıp mesleğinin temel taşı olarak kabul edilmektedir.

Dünya Tabipler Birliği (DTB; WMA), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1947 yılında, tıbbi etik ve hekimlerin sorumlulukları konusundaki uluslararası standartları belirlemek amacıyla özel hukuk kişileri tarafından kurulmuştur. Bu yönüyle DTB'nin uluslararası hukuk bağlamında muhatapları nezdinde bağlayıcı bir belge düzenleme hak ve yetkisi bulunmamaktadır. Zira belirtildiği üzere DTB, uluslararası hukukun sülheleri olan devlet ve/veya devletler tarafından kurulan/devletlerin taraf olduğu uluslararası bir organizasyon niteliğine haiz değildir. DTB(WMA) tarafından alınan kararlar ve yayınlanan belgeler (örneğin, Cenevre Bildirgesi, Helsinki Bildirgesi), küresel tıp etiği standartlarını belirlemede önemlidir; ancak, bu belgeler doğrudan hukuki bağlayıcılığa sahip değildir. DTB (WMA)'nin kararları uluslararası veya ulusal yasalarda doğrudan uygulanmaz. Nitekim, DTB'ye taraf olan kişilere bakıldığında Türkiye'nin bir devlet olarak buna taraf olmadığı, TTB'nin taraf olduğu görülebilecektir. Haliyle bu kararlara atıf yaparak TTB, hekim yetiştiren tıp fakültelerine bir yemin metnini mevcut içeriğine dokunmaksızın okunması dayatmasında bulunamaz. Kaldı ki iç hukukta yeminlerin şekline yönelik herhangi bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Elbette, ilgili metne katkı veren bir kuruluş olarak TTB öneri yapabilir.

En güncel hekimlik yemini yukarıda atıf yapılan Cenevre Bildirgesinin 2017 güncellemesidir. Kabul edilmesinden bu yana geçen yaklaşık 70 yıl içinde çok az değişikliğe uğramış olan Bildirge'nin mevcut versiyonu, hasta-hekim ilişkisi, tıbbi gizlilik, eşitcilere (hocalara), meslektaşlara ve öğrencilere saygı ve minnettarlık ve diğer konularla ilgili bir dizi temel etik ölçütü kapsamaktadır. Türk Tabipler Birliği tarafından ilgili metin Türkçeye çevrilmiştir. Değişik tıp fakülteleri ilgili metni kullanmaktadır. Metinde bazı fakültelerce yapılan kısmi değişiklikler tartışma konusu olmaktadır. Bu tartış-

malarda, dünya genelinde okunması zorunlu ortak bir yemin metni varlığı algısı oluşturulmaktadır. Ancak, her tıp fakültesinin hazırlanmış metni (Cenevre Bildirgesinin 2017 güncellemesi kapsamındaki metin) aynıyla kullanma zorunluğu ülkemiz ve diğer ülkeler için söz konusu değildir. Tıp fakültelerinin kendi misyon ve değerlerinin yemin metnine yansıtılması bu durumda mümkün olmaz.

Günümüzde de birçok tıp öğrencisi ya da hekim tarafından edilen, hekimliği adil ve etik bir şekilde uygulama niyetlerini belirten yemin/beyan zorunlu olmamakla birlikte çoğu tıp fakültesi öğrencilerince yapılmaktadır. Tıp yemini etmek ABD ve Avrupa'daki tıp fakültelerinde yaygın bir uygulamadır. Amerikalı tıp öğrencilerinin yaklaşık yüzde 98'i tıp fakültesine girişte ya da mezuniyette metinleri farklı olsa da bir çeşit yemin etmektedir. ABD'de, tıp fakültesi mezunları bir çeşit kamu yemini eder ancak hiçbir orijinal Hipokrat Yemini kullanmaz. Bunun yerine öğrenciler, tarihi yeminlerin değiştirilmiş şekillerini veya kendi yazdıkları yeminler de dâhil olmak üzere çeşitli yeminler okurlar.

Hekim yemini Avrupa ülkelerindeki tıp fakülteleri arasında farklılıklar göstermektedir. Bazı fakülteler Cenevre Bildirgesi 2017 hekim yemini kullanırken, diğerleri kurum tarafından bireyselleştirilmiş bir yemin veya Hipokrat Yemininin güncellenmiş bir versiyonunu kullanmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre 1997 yılında İngiltere'deki tıp fakültelerinin yalnızca yüzde 50'si Hipokrat Yemininin bir formunu kullanırken, 2017 yılında yüzde 70'i kullanmıştır.

Ülkemizde de yemin metni içeriği veya içerikte yer alan bazı kavramlarla ilgili tartışmalar zaman zaman gündeme gelmektedir. Burada öncelikle bilinmesi gereken hekim yemininin evrensel olarak ortak bir metni veya genelde yasal zorunluluğu olmadığıdır (Bazı ülkelerde yemin edilmesi mesleki belgenin/diplomanın bir parçası olarak görülebilir.). Ülkemizde de hekimlik yemini gelenekseldir, yasal zorunluluk söz konusu değildir. Elbette etik ve deontolojik değerler konusunda farkındalık oluşturması için hekimlik yemini teamülü devam ettirilmelidir. Ancak, temel ilkelere uyum sağlanması şartıyla, yemin kapsamında tali konular çok

ileri çıkarılarak gereksiz bir tartışmaya neden olunmamalıdır. Özellikle Dünya Tabipler Birliği'nin hekim andı içeriği son güncellemesinde şu anda tartışma konusu yapılan paragrafın sadeleştirilmesine karşı çıkıp, paragrafın aynı şekilde kalmasını sağlayan Türk Tabipler Birliği'nin şimdi ülkemizde hekim adaylarına her fakültede tek bir metin dayatması etik bir davranış olamaz. Hekim yemini, hizmete ihtiyaç duyan insanlara ve topluma yardım etme niyeti beyanıdır. Fakültelerin kendi misyonlarını hekimlik temel değerleriyle harmanlayarak kendilerinin yemin metni oluşturmasına saygı duyulmalıdır.

Sonuç olarak; tıp fakültesi mezuniyet törenlerinde hasta haklarına, etik standartlara ve deontolojik ilkelere ciddi bir bağlılık taahhüdü simgeleyen yeminin okunması geleneği, yemindeki kadim esaslar korunarak, güncel meseleler konusundaki tavır ve ilgili fakültenin misyon ve değerlerine atıf yapmaya imkân veren bir çeşitlilikle ve tek tıp anlayıştan uzak bir şekilde sürdürülmelidir.

Kaynaklar

- 1) Hulkover, R. *The History of the Hippocratic Oath: Outdated, Inauthentic, and Yet Still Relevant. The Einstein Journal of Biology and Medicine*, 2010: 41-44.
- 2) Hurwitz, B, Richardson, R; *Swearing to care: the resurgence in medical oaths. BMJ*, 1997; 315(7123): 1671-1674.
- 3) Knott, L. *The Hippocratic Oath and Good Medical Practice. https://patient.info/doctor/ideals-and-the-hippocratic-oath (Erişim Tarihi: 20.02.2024).*
- 4) Orr, R.D., Pang, N., Pellegrino, E.D., Siegler, M. *Use of the Hippocratic Oath: A review of twentieth century practice and a content analysis of oaths administered in medical schools in the U.S. and Canada in 1993. J Clin Ethics* 1997; 8:377-88.
- 5) Parsa-Parsi, R.W. *The Revised Declaration of Geneva A Modern-Day Physician's Pledge. JAMA. 2017;318(20):1971-1972.*
- 6) Smith, L. A. *Brief history of medicine's Hippocratic Oath, or how times have changed. Otolaryngol Head Neck Surg* 2008; 139:1-4.
- 7) Sriharan, K., Russell, G., Fritz, Z. et al. *Medical oaths and declarations. BMJ. 2001;323:1440-1.*
- 8) *Türk Tabipler Birliği. Hekimlik andı güncellendi. https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=b6b3bd8a-c9e0-11e7-8a71-159198489f44 (Erişim Tarihi: 24.02.2024).*
- 9) Weiner S. *The solemn truth about medical oaths. https://www.aamc.org/news/solemn-truth-about-medical-oaths (Erişim Tarihi: 23.02.2024).*
- 10) *World Medical Association. WMA Declaration of Geneva. The Physician's Pledge. https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-geneva/ (Erişim Tarihi: 25.02.2024).*